

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Сучасні слов'янські мови та літератури  
у крос-культурному вимірі:  
український та польський контексти**

**КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ**

**Київ 2026**

Рекомендовано до друку Вченою радою  
Мариупольського державного університету  
(протокол № 2 від 30 вересня 2026 р.)

**Авторський колектив:**

канд. філол. наук, доц. **Н.А.Гайдук** (розділ 2); канд. філол. наук, доц. **О.І.Гусєва** (підрозділ 1.1); д-р філол. наук, проф. **О.О.Корнієнко** (підрозділ 1.2); д-р філол. наук, проф. **Т.А.Пахарєва** (підрозділ 1.2); канд. філол. наук **О.В.Педченко** (підрозділ 1.3); канд. філол. наук, доц. **О. Ф. Педтієва** (підрозділ 3.2); канд. філол. наук, доц. **Н.В.Пирлік** (підрозділ 1.3); перекладачка **О.В.Плотнікова** (підрозділ 3.1); магістр філології **Д. Волошина** (підрозділ 2.1); магістр філології **О. Суржанська** (підрозділ 2.3); магістр філології **А. Харачура** (підрозділ 2.2); магістр філології **В. Ходарева** (підрозділ 3.2).

**Рецензенти:**

**Воронцова Крістіна**, доктор філологічних наук, професор Ягеллонського університету (Польща)

**Павленко Ірина Яківна**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри слов'янської філології Запорізького національного університету

**Юдін Олександр Анатолійович**, доктор філологічних наук, професор кафедри іноземних мов хіміко-фізичних факультетів Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

С 91 Сучасні слов'янські мови та літератури у крос-культурному вимірі:  
український та польський контексти: колективна монографія / за ред.  
О.В.Педченко, Н.В.Пирлік. Київ : МДУ, 2026. 301 с.

У колективній монографії висвітлено актуальні проблеми дослідження сучасних слов'янських мов і літератур у кроскультурному вимірі з акцентом на українському та польському контекстах. Розглянуто художнє осмислення катастрофічного досвіду загалом і російсько-української війни зокрема, мовні засоби реалізації стратегій впливу в польськомовному медійному дискурсі та способи їх відтворення українською мовою, а також проблеми культурної адаптації в художньому перекладі. Особливу увагу приділено збереженню культурної пам'яті, розкриттю національно-культурної специфіки текстів та особливостям їх сприйняття й інтерпретації в іншомовному культурному середовищі.

Видання адресовано науковцям, викладачам, перекладачам, аспірантам і студентам філологічних спеціальностей.

DOI:

УДК 811.16+821.16  
©МДУ, 2026

### **3.2. ПЕРЕКЛАД НАРОДНИХ ПІСЕНЬ У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

#### **3.2.1 Народна пісня як об'єкт перекладу і культурного посередництва**

Переклад народної пісні переносить до іншого мовного середовища не лише повідомлення, закріплене у словах. Разом із ним передаються образи повсякденного життя, форми колективної пам'яті, способи звертання до слухача та уявлення про належну поведінку. Водночас пісенний текст існує у зв'язку з мелодією, виконавською традицією й ситуацією побутування. Тому його переклад потребує узгодження семантичної точності, культурної впізнаваності та можливості виконати новий текст на певну музику. На матеріалі «Щедрика» й «Soon May the Wellerman Come» можна простежити, як ці завдання взаємодіють і в яких випадках виконавська адаптація підтримує культурне значення твору, а в яких – послаблює його.

Народна пісня зберігає культурні знання в особливій формі. На відміну від історичного опису чи етнографічного коментаря, вона не пояснює кожну реалію, а включає її в образну дію, ритмічний повтор або усталену формулу. Для учасників традиції такі елементи можуть бути зрозумілими без додаткових відомостей. Для іншомовного слухача вони часто залишаються непрозорими, навіть якщо словникові значення окремих слів відтворено правильно. Пісенний переклад, отже, має справу з різницею між доступністю висловлювання та доступністю його культурного змісту.

У «Щедрику» звістка про народження ягнят, достаток господаря й красу його дружини утворює побажання добробуту. Цей зв'язок не вичерпується повідомленням про сільське господарство: він належить до обрядового способу говорити про бажане майбутнє. У «Wellerman» очікування цукру, чаю й рому пов'язане з працею

китобоїв, постачанням і можливістю завершити виснажливу справу. Спільною для обох творів є спрямованість до позитивного результату, проте соціальні обставини й функції висловлювання різні. Одна пісня проголошує добробут у межах календарного обряду, інша розгортає оповідь про небезпечну працю та тривале очікування. Така відмінність дає підстави розглядати переклад як культурне посередництво. Його результат залежить від того, чи здатен новий текст відтворити зв'язки між образами, а не тільки запропонувати відповідники до слів. Мовна картина світу, за В. Манакіним, охоплює закріплені в мові способи осмислення дійсності; для перекладознавчого аналізу це означає необхідність враховувати культурний досвід, який стоїть за мовною формою (Манакін, 2012). І. Штерн також пов'язує мовне представлення світу з концептуальним упорядкуванням досвіду (Штерн, 1998). У пісні це упорядкування постає через невелику кількість виразних деталей, тому зміна однієї з них може впливати на інтерпретацію цілого твору.

Водночас не слід ототожнювати пісенну традицію з незмінною свідомістю всіх представників певного народу. Знання обрядового тексту, його символіки або спеціальної промислової лексики залежить від віку, освіти, регіону та конкретного досвіду слухача. Поняття національної специфіки доцільно використовувати для опису історично сформованих образів і практик, а не як підставу приписувати однакові уявлення всім носіям мови. Ця обережність особливо потрібна під час аналізу цифрового поширення пісень, коли аудиторія виходить далеко за межі первинного культурного середовища.

Етнолінгвістичний підхід дає змогу вивчати зв'язок мовних форм із традицією та символічними значеннями (Шарманова, 2015). Однак етнокультурний коментар має спиратися на конкретний текст. Наприклад, фольклорний епітет «чорноброва» важливий як усталена позитивна характеристика жіночої вроди. З нього не випливає твердження про зовнішність більшості українців. Так само образ ластівки не варто зводити до універсального символу, який має однакове значення в усіх культурах. У досліджуваній щедрівці він

передусім організує сюжет благословення господарства.

Міжкультурна комунікація передбачає взаємодію учасників із різним культурним досвідом. У навчальному посібнику О. Шебаніної та співавторів вона розглядається в контексті знань, норм і навичок, необхідних для такої взаємодії (Шебаніна та ін., 2021). І. Нечаюк акцентує значення міжкультурної комунікативної компетенції для розуміння співрозмовника (Нечаюк, 2016). Для пісенного перекладу ці положення важливі тому, що іншомовний слухач не є пасивним одержувачем готового значення: він співвідносить почуте з власними асоціаціями, жанровими очікуваннями й відомими йому музичними версіями. У цьому процесі музика може полегшувати контакт, але не гарантує розуміння змісту. Впізнавана мелодія допомагає прийняти незнайомий текст, запам'ятати його та долучитися до виконання. Проте слухач здатен знати мелодію «Щедрика» й не знати української обрядової основи твору. Так само енергійний приспів «Wellerman» може сприйматися як загальна пісня про морську пригоду, тоді як конкретні історичні реалії залишатимуться поза увагою. Завдання перекладача полягає у визначенні того, які з цих реалій мають залишитися в тексті, а які можуть бути пояснені поза ним.

Розуміння перекладу як способу представлення культурної ідентичності запропоноване й у праці М. Горай (Горай, 2019). О. Штепуляк пов'язує міжкультурні аспекти перекладу з підготовкою перекладачів (Штепуляк, 2016). У межах цього дослідження відповідні положення конкретизуються через питання про розподіл інформації: що передається словом, що підтримується музикою, а що потребує коментаря. Такий розподіл дає змогу оцінювати культурне посередництво без вимоги вмістити весь історичний контекст у короткий пісенний рядок. Метою дослідження є встановлення способів відтворення змісту, культурних маркерів і прагматичного спрямування народної пісні в перекладі, призначеному для виконання. Матеріалом слугують тексти української щедрівки «Щедрик», англомовної пісні «Soon May the Wellerman Come» та перекладні версії Олени Андросової, відомої як Eileen. Аналіз здійснюється в обох напрямках: з української мови англійською та з

англійської українською. Ці напрями не розглядаються як дзеркально симетричні, оскільки обрядова лексика й морські реалії створюють різні перекладацькі завдання.

Предметом дослідження є співвідношення перекладацьких трансформацій із культурним змістом та виконавською організацією тексту. Використано зіставний аналіз, контекстуальне тлумачення реалій, якісний опис лексичних і граматичних змін та функціональне оцінювання їхніх наслідків. Порівняння двох пісень має характер аналізу окремих випадків. Воно дозволяє описати рішення в конкретних версіях, але не дає підстав встановлювати статистичні закономірності для всіх народних пісень або для всіх перекладів виконавиці.

Основна теза полягає в тому, що придатність перекладу до виконання та його культурна інформативність не завжди зростають одночасно. Деякі спрощення допомагають слухачеві стежити за піснею, проте усувають історичні відсилання. Інші рішення зберігають чужомовний знак, але потребують пояснення. Оцінка має враховувати обидві сторони такого вибору. Тому подальший виклад зосереджено на тому, які значення збережено, які адаптовано і які втрачено, а не на безумовному схваленні кожної трансформації<sup>4</sup>.

### **3.2.2 Теоретичні підходи та принципи аналізу пісенного перекладу**

Пісенний переклад не можна звести до перекладу поезії, хоча обидві практики працюють із ритмом, образністю, повтором і звуковою організацією. Поетичний текст може читатися в темпі, який обирає читач. У пісні тривалість висловлювання значною мірою визначає музична фраза. Перекладачеві доводиться враховувати місця вдиху, довгі ноти, сильні долі та завершення мелодичних відрізків. Граматично правильне речення може виявитися незручним

---

<sup>4</sup> Деякі аспекти цього дослідження раніше було викладено авторами у науковій статті (Пефтієва, Ходарева, 2022) та матеріалах кваліфікаційної роботи (Ходарева, 2023), представлений у монографії текст продовжує та доповнює попередні публікації.

для співу, а метрично подібний рядок – неприродним за наголосами. Не кожна іншомовна версія пісні має однакове призначення. Прозовий переклад пояснює зміст і може не відтворювати риму. Субтитри допомагають сприймати виконання оригінальною мовою, тому їхня читабельність важливіша за можливість заспівати переклад. Віршована версія може бути самостійним текстом для читання. Переклад для виконання має узгоджуватися з музикою. Нарешті, новий текст на відому мелодію може взагалі не передавати вихідний сюжет. Порівнювати такі результати за одним критерієм некоректно.

Й. Франзон описує п'ять можливостей роботи з піснею: залишити її без перекладу, перекласти слова без пристосування до музики, створити нові слова на вихідну музику, пристосувати музику до перекладу або пристосувати переклад до музики (Franzon, 2008). Така типологія потрібна для визначення завдання перед початком оцінювання. Вона показує, чому точність передавання словесного змісту не завжди є головною метою іншомовної версії. Проте вибір іншої мети не скасовує потреби чітко називати характер зв'язку з вихідним твором. Для цього дослідження перекладом для виконання називаємо текст, який зберігає впізнаваний зв'язок із семантикою оригіналу й передбачає його спів на відповідну мелодію. Термін «еквіритмічний» використовуємо у вузькому значенні для позначення узгодження ритмічної організації перекладу з музичною основою. Він не засвідчує автоматично ані точності, ані природності мовлення. Текст може відповідати кількості складів і водночас містити семантичну помилку. Так само зміна одного складу не обов'язково робить виконання неможливим, якщо музична фраза допускає відповідний розподіл.

Праці П. Лоу пропонують розглядати співучість у зв'язку зі змістом, природністю, ритмом і римою (Low, 2003). Для аналізу важлива ідея узгодження вимог: максимальне дотримання одного параметра може погіршувати інший. Буквальне відтворення спеціального терміна здатне порушити ритм; зручна рима — змінити образ; природний порядок слів – вимагати іншого синтаксичного

членування. Тому рішення оцінюється за внеском у цілий текст, а не тільки за близькістю ізольованої лексеми до словникового відповідника. Разом із тим баланс не означає довільності. Якщо зміна зберігає комунікативну функцію й пояснюється музичним або мовним обмеженням, вона може бути виправданою адаптацією. Якщо вона створює хибне уявлення про дію, предмет чи культурний контекст, сам факт зручності для співу недостатній. Доцільно розмежовувати допустиму компресію, образну заміну та помилкове тлумачення. Саме такого розмежування потребує приклад «right whale», де буквально прочитання прикметника не передає назви групи китів.

Інтегрований підхід М. Снелл-Горнбі наголошує на взаємодії мовних, текстових і культурних чинників перекладу (Snell-Hornby, 1988). У пісенному матеріалі цей підхід допомагає відмовитися від уявлення про переклад як суму незалежних заміन. Значення епітета визначається його місцем у жанрі, значення реалії — ситуацією, а допустимість скорочення — роллю вилученої інформації в оповіді. Отже, одна трансформація може бути вдалою в одному рядку й недостатньою в іншому, навіть якщо формально обидві позначено тим самим терміном.

Українські дослідження дають додаткові орієнтири для аналізу конкретних практик. В. Аккурт, О. Прокопенко й Р. Пастир розглядають переклади англomовних пісень українськими відеоблогерами (Аккурт, Прокопенко та Пастир, 2020). Ця праця важлива для врахування цифрового середовища, в якому перекладач може одночасно бути виконавцем і автором відео. А. Павлюк і К. Хомич звертаються до труднощів перекладу пісень у фільмах (Павлюк та Хомич, 2019). А. Козачук досліджує народні пісні в перекладі художньої прози зі стилеметричного погляду (Козачук, 2020). Відмінність матеріалу цих праць показує, наскільки важливо враховувати спосіб представлення пісні.

Новіший огляд Й. Франзона розрізняє дослідження, орієнтовані на вихідну пісню, процес перенесення та подальше функціонування перекладеного твору (Franzon, 2024), що дає підстави поєднати

текстове зіставлення з увагою до музики та культурного контексту. Водночас подальша рецепція не досліджується тут емпірично: без коментарів слухачів, інтерв'ю або інших даних не можна стверджувати, як саме аудиторія інтерпретує певний рядок. Можна лише окреслити можливі наслідки його мовної будови.

М. Гювен у дослідженні співаної турецької версії дуету Генделя акцентує роль просодії, кількості складів, їхньої відносної виразності та голосних на протяжних музичних фрагментах (Güven, 2025). Хоча це інший жанр і матеріал, праця уточнює, чому аналіз лише друкованих слів не дозволяє остаточно оцінити співучість. У нашому дослідженні приклади розглядаються насамперед як текстові відповідності. Повна перевірка вокальної зручності потребує окремого зіставлення з партитурою або записом виконання. Одиницею якісного аналізу є смисловий фрагмент: окремий рядок, словосполучення або група рядків, пов'язаних однією дією. Такий вибір потрібний тому, що перекладацькі зміни часто виходять за межі слова. Наприклад, передавання «Whaleman's creed» відбувається разом із перебудовою сусіднього рядка про відсутність жадібності. Розділення цього рішення на ізольовані слова приховало б його функцію – пояснення поведінки капітана через поняття честі.

Лексичні зміни описуються як додавання, вилучення, узагальнення, конкретизація, контекстуальна заміна або образне переоформлення. Граматичний аналіз враховує порядок слів, спосіб подання діяча, часові й модальні відношення. Комплексною вважається зміна, в якій ці рівні поєднано. Назви трансформацій слугують описовим інструментом, проте не є оцінками якості. «Калькування» може зберігати образну структуру, а може створювати помилку; «генералізація» може забезпечувати ясність, але втрачати істотний історичний маркер. Особливої обережності потребує поняття компенсації. Заміна образу ще не доводить, що втрачене значення відновлено. Для такого висновку необхідно назвати, який саме ефект зникає і де виникає його функціональний відповідник. Якщо «чорноброва» замінено порівнянням із голубкою, можна говорити про збереження позитивної оцінки краси. Водночас

етнокультурний епітет та його зв'язок з українською фольклорною мовою зникають. Тому тут компенсація є частковою, а не повною.

Функціональне оцінювання здійснюється за трьома взаємопов'язаними питаннями. По-перше, чи збережено основну дію або предметне значення. По-друге, чи залишився культурний маркер або доступна можливість його відновлення через коментар. По-третє, чи підтримує новий рядок прагматичне спрямування пісні — побажання, звернення, надію, повідомлення або заклик. Саме відповіді на ці питання дозволяють пояснити результат трансформації без необґрунтованої заяви про повну еквівалентність.

### **3.2.3 Щедрик між обрядовою традицією та англомовним виконанням**

«Щедрик» має кілька рівнів існування, які важливо розмежувати. Перший становить народний обрядовий текст із його формулами достатку. Другий — хорова обробка Миколи Леонтовича, що визначає широко відомий музичний образ твору. Третій — іншомовні тексти й сучасні виконавські версії, які можуть або передавати український сюжет, або створювати новий. Змішування цих рівнів призводить до неточностей: переклад щедрівки помилково оцінюють як переклад «Carol of the Bells», а нові слова на музику Леонтовича сприймають як буквальний відповідник українського тексту.

Для дослідження обрядової функції важливо, що щедрівка не просто описує господарство. Вона звертається до господаря й проголошує для нього бажаний стан речей. Народження ягнят, хороший товар і майбутній прибуток складають образ примноження. Позитивна характеристика дружини продовжує побажання, поєднуючи господарське та родинне благополуччя. У класифікації української народної пісенності, поданій А. Богуш і Н. Лисенко, обрядові пісні розглядаються у зв'язку з традиційними формами життя спільноти (Богуш та Лисенко, 2002). Для перекладу суттєва саме ця функціональна належність.

А. Гаврилюк і Н. Янчук аналізують «Щедрик» в обробці Леонтовича як культурний ресурс і впізнаваний музичний твір

(Гаврилюк та Янчук, 2019). Проте міжнародна впізнаваність музики й розуміння вихідного тексту – різні явища. Поширення мелодії може відбуватися разом зі зміною її словесного оточення. Для перекладознавства це означає необхідність простежити, що саме впізнає слухач: український обрядовий твір, хорову композицію або англомовну різдвяну пісню.

Англійський текст Пітера Вільговського «Carol of the Bells» опубліковано 1936 року, що підтверджується бібліографічним записом Національної бібліотеки Нової Зеландії (National Library of New Zealand, 1936). Цю дату слід відрізнити від дат роботи Леонтовича над українською хоровою обробкою. Її словесний сюжет пов'язаний із дзвонами й різдвяним святкуванням, тоді як українська щедрівка розповідає про ластівку та господарський достаток. У термінах функціонального підходу це новий текст на відому музичну основу, а не переклад вихідних слів. Натомість англійська версія Eileen, подана в матеріалі дослідження, звертається до українського сюжету. У публікації виконавиці зазначено, що слова перекладено з української англійською (Eileen, б. р. а). У досліджуваному тексті збережено ластівку, звернення до господаря, народження ягнят та побажання достатку. Саме тому цей матеріал доречно зіставляти з українською щедрівкою. Назва відеопублікації може одночасно містити відоме англомовній аудиторії найменування, але це не змінює семантичної основи конкретного перекладу.

Обрядовий характер оригіналу виявляється вже у початковій формулі «Щедрик, щедрик, щедрівочка». Повтор і зменшена форма утворюють упізнаваний звуковий вступ. Вони не виконують функції повного пояснення жанру: значення формули підтримується традицією виконання. У перекладі «Shchedryk, shchedryk, shchedrivochka» збережено українські слова латинкою. Це допомагає залишити мовний слід походження, проте не робить обрядове значення очевидним для англомовного слухача.

Таке рішення точніше описувати як збереження вихідних одиниць у латинковому записі, а не беззастережно як фонетичну транскрипцію. Подана форма не супроводжується системою знаків,

яка однозначно передавала б вимову для англомовного читача. Практично вона виконує дві функції: підтримує початковий ритмічний малюнок і позначає український характер твору. Її культурна інформативність зростатиме, якщо в описі виконання пояснено, що таке щедрівка та чим вона відрізняється від англомовної різдвяної версії. Збереження назви не слід обґрунтовувати тотожністю «щедрика» й ластівки. У тексті це різні елементи: початкова обрядова формула й птах, який з'являється в наступному рядку. Англійська назва «The Little Swallow», якщо її використовують для пояснення сюжету, є описовим найменуванням за центральним образом. Вона не становить прямого словникового перекладу назви «Щедрик». Для міжкультурного представлення твору доречніше зберегти українську назву й додати жанрове пояснення, ніж замінити її потенційно оманливою тотожністю.

Подальший образ «Прилетіла ластівочка» передано як «Here flew the swallow from afar». Рядок зберігає появу птаха, однак додає просторову характеристику його польоту. «From afar» не має прямого відповідника в наведеному українському рядку. Воно створює уявлення про прибуття здалеку й може підтримувати довжину музичної фрази, проте останній мотив не слід подавати як встановлений намір перекладачки без її власного пояснення. З текстового зіставлення випливає лише факт додавання та його семантичний результат.

Важливо також, що «swallow» називає птаха без українського зменшувального суфікса. Додавання «little» могло б відтворити відповідний відтінок, але змінило б складову будову рядка. У наявному варіанті частину лагідності підтримує сама пісенна ситуація: птах приносить добру звістку. Отже, не всі конотації мають бути представлені окремою лексемою. Водночас збереження загальної доброзичливості не дорівнює повному передаванню морфологічного відтінку оригіналу. У наступній дії птах починає щебетати. Переклад описує цей звук через спів, його жвавість і гучність. Тут відбувається зміна акустичного образу: українське дієслово позначає характерний пташиний звук, тоді як англійський

текст використовує загальніше називання співу й додає оцінні характеристики. Результат легко сприймається як активне звернення, проте точність звукової деталі послаблюється. Це приклад адаптації, яка зберігає дію в сюжеті, змінюючи її чуттєве оформлення.

Рядок «Господаря викликати» конкретизовано через прохання вийти. Англійська версія одразу повідомляє, якої дії очікують від адресата. В українському тексті це значення розгортається поступово: спочатку йдеться про викликання господаря, а потім звучить пряме звернення «Вийди, вийди». Переклад частково випереджає наступну репліку. Тому рішення можна описати як контекстуальне уточнення, що робить ситуацію зрозумілішою, але змінює спосіб розподілу інформації між рядками. Звертання до господаря має ключове значення для обрядового характеру твору. Слово «господар» позначає адресата, відповідального за домашнє господарство, а не абстрактного володаря. Англійське «master» передає позицію старшого або власника, проте в інших контекстах може асоціюватися з відносинами підлеглості. У досліджуваному перекладі образ овечок, ягнят і кошари звужує інтерпретацію до господаря обійстя. Цей приклад показує, як контекст частково компенсує багатозначність окремого відповідника.

Повтор «Вийди, вийди» підтримує ритмічну організацію та наполегливе запрошення. У перекладі повторне спонукання до приходу залишається, хоча змінено просторову перспективу. Українське «вийди» передбачає рух назовні з приміщення, англійське «come here» орієнтує рух до місця мовця. Сама ситуація зустрічі зберігається, але точка відліку інша. Таку зміну доцільно називати перебудовою дейктичної перспективи, а не випадковою лексичною заміною.

Найпомітніше переоформлення стосується заклику подивитися на кошару. Англійський текст вводить образ див, які можна там знайти. Український рядок не містить оцінки «дива», однак наступна звістка про приплід створює позитивне очікування. Переклад перетворює це очікування на виражену оцінку. Він підтримує святкову тональність, проте робить її більш явно захопленою.

Сільська господарська конкретика при цьому поєднується з ширшим образом чудесного, який може бути легше впізнаваний у святковій пісні.

Водночас іменник «sheepfold» залишає у тексті конкретний простір утримання овець. Це важливо для збереження послідовності: господаря кличуть не до будь-якого місця, а туди, де з'явився приплід. Якби кошару замінили лише узагальненим образом домашнього щастя, зв'язок між діями був би слабшим. Отже, комплексна перебудова речення не обов'язково усуває предметну основу. В цьому випадку вона змінює оцінний компонент, зберігаючи просторовий орієнтир.

Опис народження ягнят передає одну з найважливіших смислових ланок твору. Українська форма «окотились» є спеціальним називанням дії, добре вмотивованим у господарському контексті. Англійська версія використовує зрозуміле словосполучення про народження й додає позитивну характеристику овець. Це знижує термінологічну специфічність, але дозволяє слухачеві без затримки зрозуміти подію. Приклад демонструє, що описовий відповідник може бути достатньо точним, навіть коли не відтворює спеціалізованої форми слова. Характеристика ягнят як цінних підсилює мотив добробуту. В оригіналі економічна перспектива розгортається в наступних рядках про хороший товар і гроші. Переклад наближає її до моменту народження. Такий перерозподіл зберігає загальну логіку примноження господарства, але робить частину прихованого значення явною. Якщо аналізувати рядки окремо, можна побачити лише додавання. Якщо розглядати цілу строфу, виявляється випереджальна експлікація мотиву, який уже присутній у творі.

Фрагмент про «товар» вимагає особливої уваги. У господарському й фольклорному контексті це слово може позначати худобу, тоді як сучасне загальне прочитання пов'язує його з предметами торгівлі. Англійське «wares» схиляє слухача саме до останнього значення. Тому тут є підстава говорити про послаблення зв'язку з попередньою згадкою про овець. Загальна позитивна оцінка

майна залишається, але склад господарства стає менш визначеним. Перекладацьке рішення не є безумовно нейтральним, оскільки змінює предметну перспективу побажання. Цей випадок показує, що культурне значення може втрачатися й тоді, коли використано звичайне слово цільової мови. Проблема полягає не у відсутності англійського відповідника, а у виборі актуального значення української одиниці. Перед перекладом важливо визначити, чи «товар» у цьому тексті є збірним називанням худоби, загального майна або торговельних речей. Такий вибір має спиратися на жанровий і локальний контекст. Саме тому словниковий пошук доцільно доповнювати етнографічним і текстовим тлумаченням.

У побажанні «Будеш мати мірку грошей» переклад залишає майбутній достаток, проте замінює образ міри образом великої купи монет. Зникає культурно виразна конкретизація кількості через місткість посудини або міри. Натомість виникає наочне зображення множинності, доступне без пояснення. З функціонального погляду побажання багатства зберігається. З погляду історичної предметності воно стає загальнішим. Отже, зміна вдало передає оцінку достатку, але не всю форму його народнопоетичного представлення.

Порядок слів в англійському рядку також заслуговує на окрему оцінку. Винесення «coin» на початок акцентує матеріальний результат. Така інверсія може виконувати поетичну функцію, проте критерій природності залишається актуальним. Не кожна конструкція, яка відповідає ритмічній потребі, однаково легко сприймається на слух. У цьому випадку зміст можна відновити, однак синтаксична виразність досягається ціною певного віддалення від звичайної англійської фрази. Аналіз має фіксувати цей компроміс, а не трактувати зміну порядку слів як автоматичну перевагу.

Рядок про половину збережено через англійське «chaff». Це рішення залишає матеріальну деталь аграрного середовища. Проте зв'язок між грошима й половиною може бути непрозорим для читача, який не знайомий із текстовими варіантами та обрядовою логікою щедрівки. Окремий відповідник не пояснює, чому саме така альтернатива входить до побажання. У цьому місці корисним є

короткий коментар до фольклорної формули. Його відсутність не робить слово неправильним, але обмежує розуміння культурної функції рядка.

Не менш виразною є зміна епітета «чорноброва» на «fair as a dove». Український вислів поєднує зовнішню ознаку з позитивною фольклорною оцінкою. Англійське порівняння зберігає компліментарність, але вводить новий образ. Ластівка вже присутня в сюжеті, а голубка з'являється лише в перекладі як характеристика жінки. Отже, перекладачка не просто добирає еквівалент, а розширює пташину образність іншою асоціацією.

Такий варіант можна трактувати як образну адаптацію, що частково компенсує втрату позитивної оцінки. Проте немає достатніх підстав називати його універсально звичним англійським символом жіночої краси. Значення голубки залежить від конкретного твору й контексту. Для аналізу цього перекладу достатньо встановити, що порівняння є позитивним і підтримує лагідну тональність. Посилання на окремий поетичний приклад не довело б однакового сприйняття образу всією англомовною аудиторією.

Втрату українського епітета також не слід оголошувати неминуchoю. Можливі інші рішення: буквальноше називання темних брів, загальне слово на позначення вроди або поєднання культурно специфічного образу з поясненням. Кожне мало б свої ритмічні й стилістичні наслідки. У дослідженні не створюється альтернативний співаний переклад, тому ці можливості не оцінюються за виконавською придатністю. Вони показують лише те, що наявна заміна є вибором, а не єдиним доступним шляхом.

Завершальний повтор початку підтримує кільцеву будову. Пісня повертається до появи ластівки після повідомлення про добробут. У перекладі цей структурний принцип залишено. Це важлива форма відповідності, яку не видно в переліку лексичних трансформацій. Повтор організує запам'ятовування, підтримує музичну єдність і повертає слухача до основного образу. Отже, оцінювання має включати не тільки змінені одиниці, а й збережені композиційні зв'язки.

Якісний аналіз дозволяє сформулювати точніший результат. Англійська версія зберігає основний сюжет, звернення до господаря, кільцевий повтор і позитивне спрямування побажань. Її культурна специфіка підтримується назвою та аграрними образами, проте частина значень змінюється: «товар» набуває торговельного відтінку, міра грошей перетворюється на загальний образ багатства, «чорноброва» замінюється іншим порівнянням. Отже, маємо функціонально впізнаваний переклад із нерівномірним збереженням культурних деталей, а не повну відповідність на всіх рівнях.

#### **3.2.4 Wellerman як морська оповідь у перекладі українською мовою**

«Soon May the Wellerman Come» належить до новозеландського пісенного матеріалу, пов'язаного з китобійною тематикою. У сучасному поширенні її часто позначають як sea shanty, зокрема в назвах виконавських публікацій. Однак наявність морського сюжету й виразного приспіву ще не доводить первинного використання для синхронізації праці. Для цього необхідні історичні свідчення про конкретну ситуацію виконання. У межах дослідження доцільніше використовувати нейтральне визначення «морська пісня» або «пісенна оповідь про китобоїв».

Питання походження тексту також потребує обережності. Поширене датування пісні XIX століттям потребує розмежування часу зображених подій і часу документальної фіксації. Нові архівні дані уточнюють історію доступних версій. У публікації М. Брауна на сайті Ngā Taonga Sound & Vision повідомлено про запис Ніла Колкухоуна 1969 року, який названо найранішою відомою записаною версією; також описано появу пісні на платівці 1971 року та в антології 1972 року (Brown, 2025). Дата запису не є датою створення, але вона визначає надійніше засвідчену межу документального існування твору. Тому історичне середовище пісенного сюжету слід відрізняти від часу виникнення доступного тексту. Назва Wellerman відсилає до діяльності братів Веллерів у Новій Зеландії, проте сам цей зв'язок не доводить, що всі рядки складено безпосередньо китобоями XIX століття. Біографічний матеріал про Едварда Веллера дає відомості

про діяльність родини й її зв'язки з місцевим середовищем (Entwisle, 1990). Для перекладу цього достатньо, щоб встановити історичну відсилку, не перетворюючи її на недоведене твердження про авторство.

Зміст пісні поєднує розповідь про судно, зіткнення з китом, наполегливість капітана та очікування постачання. Спершу корабель виходить у море й отримує назву. Далі приспів представляє надію на прибуття Wellerman. Наступні строфи описують боротьбу й поступову зміну ситуації: замість того щоб узяти кита на буксир, судно саме опиняється залежним від його руху. Фінал залишає боротьбу незавершеною. Ця композиція важлива для розуміння перекладу: приспів має той самий текст, але кожне повернення звучить у нових обставинах.

Українська версія Олени Андросової має назву «Підмога». У власній відеопублікації виконавиця називає її своїм перекладом «Wellerman» українською мовою (Eileen, б. р. б). Для аналізу використано текст української версії та відповідний англomовний пісенний текст. Це дає змогу описати конкретні відповідності й не підміняти їх іншими поширеними варіантами англійського тексту. Усна та виконавська варіативність тут особливо важлива: одна зміна рядка у вихідній версії здатна змінити висновок про додавання або вилучення в перекладі.

Початковий рядок англійської пісні використовує оповідну формулу, яка вводить колись існуюче судно. Українське «Пішов корабель у море один» зберігає початок подорожі, але додає ознаку самотності. У контексті вона може означати окремий корабель, а не самотній екіпаж. Проте в англійському фрагменті такого акценту немає. Додавання допомагає завершити рядок і створює риму з наступним «він», водночас формуючи дещо іншу початкову картину.

Назву Billy of Tea перекладено як «Бляшанка з чаєм». Тут побутовий предмет стає найменуванням корабля й підтримує жартівливий ефект. Однак точність цього рішення залежить від тлумачення «billy» як невеликої металевої посудини для кип'ятіння води. Для українського слухача «бляшанка» може означати банку,

тоді як контекст чаю підтримує ширше уявлення про чайну посудину. Збережено незвичність назви, але частина матеріальної специфіки предмета залишається невизначеною. Називати таку передачу чистим калькуванням не зовсім точно. Структуру назви відтворено близько до вихідної, проте відповідник «бляшанка» вимагає контекстуального вибору значення. Крім того, сам факт існування пісенної назви не підтверджує існування історичного судна з таким найменуванням. У тексті вона виконує поетичну функцію незалежно від документальної перевірки. Тому припущення про створення пісні під час чаювання було б зайвим: воно не впливає зі словосполучення й не пояснює перекладацького рішення.

Пейзажна дія в рядку «Ревли вітри, хилився ніс» зберігає поєднання вітру й руху носової частини судна. Українське «ревли» посилює акустичний ефект порівняно з нейтральнішим повідомленням про посилення вітру. «Хилився ніс» створює короткий і зрозумілий морський образ. У цьому фрагменті синтаксичний порядок суттєво не змінено: спочатку названо вітер, потім рух судна. Отже, первинне віднесення цього прикладу до зміни порядку слів потребує уточнення. Найпомітнішою є експресивна лексична заміна.

Звернення до екіпажу переоформлено як «Гей, хлопці, прорвемось!». Позитивний, підтримувальний характер вигуку збережено, проте українська версія виразніше висловлює впевненість у подоланні перешкоди. Текст стає ближчим до сучасної розмовної формули взаємного підбадьорення. «Bully boys» у морському пісенному контексті не варто автоматично тлумачити як буквальне позначення кремезних чоловіків. Його функція пов'язана з експресивним зверненням до товаришів. Тому переклад «хлопці» зберігає адресованість, хоча спрощує історичне стилістичне забарвлення.

Власне приспів організовано навколо очікування допомоги. Заміна Wellerman на «підмогу» є одним із ключових рішень української версії. Історично марковане найменування стає загальною назвою того, що має полегшити становище екіпажу. Слухачеві відразу зрозуміло, чому прибуття очікуване й бажане.

Водночас зникає пряме відсилання до Веллерів. Тому результат не є повним культурним еквівалентом: він відтворює роль постачання в сюжеті, але послаблює конкретну новозеландську локалізацію.

Wellerman не слід беззастережно визначати як власну назву конкретного човна. Найменування пов'язане з Веллерами та може тлумачитися через людей або постачання, що представляють їхню діяльність. У досліджуваному приспіві суттєвою є функція прибуття з припасами. Переклад «підмога» виражає саме її. Це дозволяє пояснити рішення без неточного предметного ототожнення. Для збереження історичної відсилки достатньо було б повідомити у супровідному описі, яке ім'я стоїть за назвою англійської пісні.

Рядок про цукор, чай і ром зберігає всі три предмети, хоча їхній порядок частково змінено. Вони не є випадковим переліком: у межах приспіву конкретизують те, чого чекає екіпаж. Українські назви доступні без розгорнутого пояснення, а короткість слів підтримує ритмічне виконання. Це приклад фрагмента, де прямі відповідники працюють достатньо ефективно. Він також показує, що перекладацькі труднощі не залежать лише від того, чи є слово культурно забарвленим: важлива його зрозумілість у конкретній аудиторії.

Водночас історичне походження продуктів, торгівля й умови праці не впливають повністю з переліку. Сам текст не дає підстав оголошувати приспів прямим коментарем про всі економічні відносини XIX століття. Історичний аналіз може розширювати інтерпретацію, але має бути відокремлений від того, що повідомляє рядок. Для перекладацького дослідження достатньо встановити, що матеріальні очікування залишено й що вони підтримують прагматичну надію на полегшення праці.

Найбільшу семантичну компресію в приспіві становить передавання «tonguing» формулою «як з китом буде все». Англійський вислів містить незвичне для сучасного слухача слово, пов'язане з китобійним контекстом. У популярних поясненнях його часто пов'язують з обробленням туші й жиру, проте історія терміна та його місце в текстових версіях потребують спеціальної перевірки. Тому

етимологічне пояснення через «язики» жиру не слід використовувати без спеціальної джерельної перевірки. Так само відсутність короткого відповідника в конкретному перекладі не означає, що українська мова не має засобів описати відповідну дію.

Для зіставного аналізу можна встановити надійніше: переклад усуває спеціалізований процес і передає загальне завершення справи з китом. При цьому слухач може зрозуміти рядок як закінчення полювання, боротьби або всієї роботи. Значення стає доступнішим, але менш точним. Таку зміну доцільно описувати як контекстуальне узагальнення. Вона допомагає короткому приспіву, однак зменшує інформацію про технологічний або професійний бік вихідного висловлювання.

Фраза про майбутній відхід переоформлена як повернення додому. Український рядок «Додому попливемо» вводить просторову мету й підкреслює бажане завершення подорожі. В англійській версії акцент на тому, що учасники залишать теперішню ситуацію. Повернення додому є правдоподібним контекстуальним прочитанням, але це вже конкретизація. Вона робить приспів емоційно виразнішим, оскільки пов'язує надію не лише із закінченням праці, а й із близьким слухачеві образом дому.

Після приспіву оповідь повертається до часу подорожі. Українське повідомлення, що два тижні ще не минули, відтворює ранню появу небезпеки. Таке часове оформлення допомагає підтримати послідовність: судно не встигло далеко відійти від початкової ситуації, коли зіткнулося з китом. Тут немає необхідності пов'язувати природний український порядок слів із спеціальною трансформацією. Значна частина синтаксичних відмінностей зумовлена звичайними можливостями двох мов, а не особливою перекладацькою стратегією.

У називанні кита виникає вже інша проблема. Англійське «right whale» є назвою певної групи китів, а не характеристикою справжності. Для південного океанічного контексту релевантний південний гладкий кит, який у матеріалах NOAA Fisheries подано як *Eubalaena australis* (NOAA Fisheries, 2026). Проте сам пісенний рядок

не містить повної наукової ідентифікації. У перекладі достатньо було б уникнути буквального тлумачення «right» як «справжній», не підмінюючи аналіз категоричним визначенням конкретного біологічного виду.

Отже, «Як справжній кит до них підплив» містить термінологічну неточність. Загальний образ великої морської тварини залишено, тому сюжет не руйнується. Однак відмінність між видовою або груповою назвою й оцінним прикметником зникає. Цей випадок принципово відрізняється від допустимого узагальнення «підмога». Там збережено функцію історичної реалії; тут змінено тип значення. Називати таку передачу вдалим калькуванням означало б приховати проблему, яку й має виявляти перекладознавче зіставлення.

Репліка капітана в українській версії подана як пряме звернення до екіпажу. Англійський текст повідомляє про його поклик і тверде рішення взяти кита на буксир. Переклад «Кита ми візьмемо!» зберігає волю до захоплення, але вилучає конкретний спосіб дії. Це скорочення стає важливим у наступній строфі, де кит уже тягне корабель. Оригінал створює дзеркальний поворот між наміром капітана й фактичним результатом. Український текст підтримує зміну ролей менш явно, оскільки початковий мотив буксирування спрощено.

Передавання «all hands» також потребує контекстуального прочитання. У морському мовленні це позначення всього екіпажу, а не буквальних рук. Українське «всім» достатньо чітко називає адресатів наказу. Спеціальне походження формули зникає, проте дія залишається зрозумілою. На відміну від «right whale», тут відмова від буквальності запобігає помилці. Два приклади разом показують, чому одна й та сама формальна процедура не може бути оцінена без урахування мовного контексту.

Наступний фрагмент змінює часову перспективу. Англійський рядок починається з відношення передування: дія відбувається до того, як човен торкнувся води. Українське «Спустили човен враз на воду» представляє вже завершене спускання. Це не заміна активного

стану пасивним, як могло б здатися при поверховому зіставленні: українська конструкція є неозначено-особовою й називає дію невисловлених учасників. Основна зміна стосується часової послідовності та способу представлення події.

Вилучення відношення «до того як» впливає на сцену удару китовим хвостом. В оригінальному фрагменті небезпека випереджає завершення маневру; в перекладі вона виникає після спускання човна. Загальна драматичність збережена, але механіка епізоду інша. Для слухача ця відмінність може не бути центральною, проте дослідник має її назвати. Не всі зміни сюжету можна пояснювати різницею довжини слів: іноді ритмічне спрощення змінює саме причинно-часове відношення.

Опис удару хвостом у перекладі передає дію пряміше й позначає човен займенником «ньому». Це зменшує можливу неоднозначність для слухача, який не бачить англійського тексту. Водночас англійські займенники жіночого роду можуть стосуватися судна, човна або кита залежно від локального фрагмента. Український текст мусить заново встановити референт, оскільки граматичний рід розподіляється інакше. Тому переклад займенників у морській оповіді не є механічною операцією: він потребує послідовної реконструкції дій.

Рядок «Гарпунили його невтомно» скорочує розгорнуте повідомлення про роботу всього екіпажу. Вилучено переміщення людей до борту й залишено центральну дію — гарпунування. Прислівник «невтомно» додає характеристику тривалості та наполегливості. Отже, у фрагменті одночасно відбуваються опущення й додавання. Саме такі поєднання роблять сумнівним підрахунок взаємовиключних категорій: одне рішення має кілька формальних ознак, але функціонує як єдиний спосіб прискорити оповідь.

Формула «А кит пірнув на дно» конкретизує рух донизу як рух до дна. Англійський фрагмент описує занурення, не обов'язково досягнення морського дна. Українське словосполучення є звичним і коротким, але воно посилює просторову визначеність. У пісенному контексті його можна сприймати як образне називання глибокого занурення. Проте у буквальному тлумаченні це додана деталь. Така

різниця між поетичним і предметним прочитанням потребує уваги при оцінюванні точності.

Подальша розповідь про линву підтримує матеріальний зв'язок між судном і китом. Українське слово «линва» залишає морське забарвлення й водночас зрозуміле з контексту натягування, ослаблення та можливого розрізання. Це приклад збереження предметної конкретики без пояснення в самому рядку. На відміну від терміна «tonguing», предмет можна уявити через його дії. Отже, доступність реалії залежить не лише від частотності слова, а й від того, наскільки наочно текст розкриває його функцію.

Протиставлення жадібності та професійного переконання капітана переформульовано через честь. Українські рядки «Не в грошах справа, просто честь / Для капітана понад все» зберігають відмову пояснювати наполегливість лише матеріальним інтересом. Проте «Whaleman's creed» пов'язує поведінку з певним професійним середовищем, тоді як «честь» є ширшим етичним поняттям. Переклад робить мотивацію доступною й емоційно зрозумілою, водночас послаблюючи соціальну специфічність.

Цю зміну можна назвати прагматично вмотивованою адаптацією. Вона спрямовує увагу слухача на характер капітана й пояснює, чому він не припиняє боротьби. Однак слово «честь» також може посилювати схвальне прочитання його рішення. У вихідному тексті професійне переконання не обов'язково є прямим авторським схваленням: незавершена боротьба допускає сприйняття наполегливості як надмірної. Тому українська версія потенційно героїзує поведінку, але реальну реакцію аудиторії без рецептивних даних встановити неможливо.

Фрагмент, у якому кит тягне судно, передано безособовим висловом «Тож далі їх тягло». Він зберігає залежність людей від зовнішньої сили, однак робить діяча менш явним. Англійський рядок безпосередньо називає, що саме кит узяв корабель на буксир. В українському тексті читач відновлює цей зв'язок із попередніх подій. Для слухового сприйняття така компресія може бути складнішою, особливо якщо приспів відділяє фрагменти. Отже, скорочення не

завжди підвищує ясність, хоча зменшує кількість слів.

Повідомлення про сорок днів перетворюється на опис тривалості битви. Слово «битва» додає оцінку ситуації та надає події виразно конфліктного характеру. Водночас часовий діапазон звужено: у вихідному фрагменті йдеться про сорок днів або навіть більше, у перекладі названа конкретна тривалість без цієї невизначеності. Таке вилучення здається невеликим, але впливає на перебільшену, майже нескінченну перспективу оповіді. При аналізі важливо бачити і доданий образ, і усунуту модальність.

Зміна натягу лнви передана послідовністю ослаблення й нового натягування. У цьому фрагменті матеріальна дія збережена достатньо чітко. Вона робить тривале протистояння відчутним через коливання між надією на послаблення та поверненням небезпеки. Це приклад того, як предметна деталь підтримує динаміку оповіді без спеціальної культурної довідки. Для перекладача доцільно залишати такі деталі, коли вони одночасно забезпечують точність і допомагають слухачеві уявити сцену.

Рядок про човни у наведеній англійській версії сам поєднує втрату з кількісним уточненням. Український текст зосереджується на тому, що лишилася четвірка човнів. Він усуває частину напруження між двома повідомленнями, але через це не відтворює вихідний рядок повністю. В усній традиції та сучасних виконаннях подібні місця можуть варіюватися. Тому перед остаточним висновком про помилку чи виправлення необхідно встановити, яку саме англійську версію перекладала виконавиця. У цьому дослідженні констатується відмінність із досліджуваним англомовним текстом, а не реконструюється її задум.

Характеристика кита як такого, що не слабшає «на зло», додає персоніфіковану мотивацію. Тварина постає майже свідомим супротивником людей. У вихідному рядку повідомлено про продовження її руху без такого пояснення. Українське формулювання підсилює драматичну протидію й підтримує римування, проте змінює оцінну перспективу. Це не лише прикраса: воно впливає на образ кита, який із зовнішньої сили перетворюється на учасника конфлікту

з приписаною волею.

Фінальна строфа зберігає незавершеність подій. Оповідач не подає остаточного результату, а повідомляє, що боротьба триває. Завдяки цьому бажане повернення додому в приспіві залишається обіцянкою, яка не здійснилася в межах тексту. Українська версія підтримує цю структуру. Отже, попри численні локальні зміни, основний часовий принцип пісні відтворено: кожне повторне очікування допомоги відбувається на тлі справи, що ніяк не закінчується.

Заміна регулярного прибуття Wellerman на підвезення їжі й питва експлікує функцію постачання. Історично маркована постать або назва усувається, зате конкретизується матеріальна підтримка. При цьому набір продуктів стає ширшим за приспівний перелік. Рішення забезпечує зв'язок із очікуванням підмоги, проте остаточно закріплює узагальнення історичної реалії. Воно доречне для сюжетної ясності, але потребує позатекстового пояснення, якщо метою є ознайомлення з новозеландським контекстом.

У завершальному рядку підтримувальна роль прибуття передається через можливість збадьоритися. Це залишає позитивний результат для всіх учасників, хоча менш чітко розрізняє капітана й екіпаж. Український текст об'єднує їх у спільну групу, що відповідає його загальному акценту на колективному подоланні труднощів. Така зміна прагматично узгоджена з вигуком «прорвемось» на початку. Вона створює внутрішню послідовність перекладної версії, навіть якщо окремі ролі в оригіналі названо докладніше.

Отже, українська версія зберігає основну подієву послідовність, приспівне очікування постачання, морську предметність і незавершений фінал. Вона підсилює мотив колективної підтримки та робить частину історичних формул доступнішою. Водночас найменування Wellerman втрачає прямий історичний зв'язок, спеціалізований процес у приспіві узагальнюється, мотивація капітана переоформлюється через честь, а назва кита передається неточно. Оцінка перекладу має враховувати цю нерівномірність, не зводячи її ні до переліку помилок, ні до загального схвалення.

### 3.2.5 Культурні маркери та розподіл інформації в перекладному тексті

Зіставлення двох випадків виявляє різні способи поводження з культурним маркером. У «Щедрику» назва збережена у латинковому записі, хоча не пояснена всередині пісні. У «Wellerman» назва замінена функціональним словом «підмога». Перше рішення залишає слід походження й певну непрозорість, друге підвищує безпосередню зрозумілість, але послаблює локалізацію. Ця відмінність не дає підстав оголосити одну стратегію кращою в усіх випадках. Її оцінка залежить від мети представлення твору.

Якщо переклад використовується для знайомства з українською обрядовою традицією, збереження назви «Shchedryk» має особливу цінність. Воно дозволяє впізнати твір як український і знайти пов'язану з ним інформацію. Проте сама назва не пояснює сюжету. Якщо ж головне завдання — негайно залучити слухача до виконання морської пісні українською, «підмога» швидко передає прагматичне очікування. Для історичного ознайомлення це рішення недостатнє без коментаря. Отже, культурна точність може забезпечуватися поєднанням пісні та супровідних відомостей.

Паратекстом у цьому контексті є назва публікації, короткий опис, вступ перед виконанням, пояснення походження та зазначення перекладача. Його функція полягає не у виправданні будь-якої зміни, а у відновленні інформації, яку неможливо або недоцільно включати до співаного рядка. Наприклад, пояснення Wellerman як відсилання до Веллерів може повернути історичний зв'язок, не перевантажуючи приспів. Для «Щедрика» коротка жанрова довідка допоможе відрізнити переклад щедрівки від нового англомовного тексту про дзвони.

Водночас паратекст не усуває всіх проблем. Якщо в перекладі «right whale» названо «справжнім китом», пояснення виду в описі не змінює неточності самого рядка. Так само коментар до часової послідовності удару хвостом не відновить цю послідовність під час співу. Тому треба розмежовувати дві ситуації: недостатню культурну інформативність, яку можна доповнити, та предметну або сюжетну

зміну, яка залишається властивістю перекладного тексту. Це розмежування дозволяє оцінити межі позатекстової компенсації.

Поняття культурного маркера також охоплює неоднакові типи одиниць. Назва твору, спеціальний термін, фольклорний епітет і побутовий предмет не потребують однакових рішень. Назву можна залишити без перекладу; термін — передати відповідником або коротким описом; епітет — відтворити з увагою до образності; предмет — уточнити через дію. Якщо всі ці випадки позначити лише як «реалії», аналітичний опис стане надто загальним. У досліджуваних текстах різниця між ними визначає характер втрат.

Відповідність прагматичного спрямування слід розуміти як збереження типу дії, яку здійснює висловлювання. У «Щедрику» це запрошення господаря й побажання примноження добробуту. У «Wellerman» — очікування постачання, підтримка товаришів і розповідь про тривалу боротьбу. Окремі слова можуть змінитися, тоді як ці функції залишаться. Однак їхня збереженість не гарантує тотожного емоційного ефекту для різних аудиторій. Для твердження про такий ефект потрібні спостереження за реценцією, а не тільки текстове зіставлення.

У «Щедрику» прагматична послідовність відтворена через повідомлення про добру звістку та позитивну характеристику господарства. Новий образ див підсилює святковість, але не змінює спрямування до благополуччя. Втрата «чорнобрової» дружини не усуває компліментарності, хоча послаблює фольклорну специфіку. Таким чином, на рівні комунікативної дії переклад близький до оригіналу, а на рівні культурно маркованої образності відповідність часткова. Це пояснює, чому загальний сюжет може здаватися точним попри локальні втрати.

У «Wellerman» переклад підтримує надію на повернення й підбадьорення екіпажу. Введення дому та честі робить ці мотиви виразнішими. Проте історична й професійна конкретика поступається ширшій оповіді про наполегливість. Такий зсув може сприяти сприйняттю твору в іншому середовищі, але звужує його пізнавальний потенціал. Тому для міжкультурної комунікації

важливо не тільки забезпечити емоційний контакт, а й зберегти можливість дізнатися, з якої практики й історії походить пісенний сюжет.

Еквіритмічність слід оцінювати окремо від цих змістових параметрів. Вихідний матеріал містить тексти, але не пропонує систематичної розмітки музичних акцентів, нотних тривалостей та місць вдиху. Звідси випливає межа висновків: можна аналізувати довжину рядків, повтори та ймовірні компресії, але не остаточно встановити вокальну зручність кожного фрагмента. Для такого завдання необхідно синхронізувати слова із записом або партитурою й перевірити, де саме опиняються наголошені склади.

Порівняння складової кількості теж потребує обережності. Українські й англійські рядки не завжди однаково розподіляють службові слова, редуковані голосні та злиті форми. Крім того, один склад може припадати на кілька нот, а кілька складів — на коротку послідовність. Тому проста рівність числа складів не є достатнім доказом придатності до співу. Для якісного перекладу важливо, щоб ключові слова не втрачали природного наголосу й щоб синтаксичний відрізок не розривався у місці, де це ускладнює розуміння.

Це особливо помітно в текстах із повторюваними формулами. Приспів легко запам'ятовується, тому незручний наголос у ньому може відтворюватися багаторазово. Водночас саме повтор допомагає слухачеві засвоїти незнайоме слово, як у назві «Shchedryk». Отже, повтор може бути і обмеженням, і ресурсом перекладу. Його роль залежить від того, чи слово має зрозумілу функцію в пісні й чи супроводжується достатнім поясненням. Аналіз повторів не слід обмежувати підрахунком однакових рядків.

Ще одним ресурсом є контекстуальна доступність. Кошара стає зрозумілішою через овець і ягнят; линва – через натягування та можливість розрізати її; підмога – через доставлені продукти. Такі зв'язки дозволяють залишати конкретні слова без довгого опису. Натомість «мірка грошей» або «Whaleman's creed» мають складніші культурні відношення, які не повністю розкриваються дією. Для них доцільно обирати між точнішим словом і коротким поясненням,

зважаючи на мету версії.

Культурна дистанція, отже, не є сталою властивістю двох мов загалом. В одному рядку прямий відповідник працює добре, в іншому потребує коментаря, а в третьому небезпеку створює хибно прозоре слово. «Swallow» доступне як назва птаха, «Shchedryk» прозоро позначає іншомовність, а «right» виглядає знайомим і саме тому провокує неточне прочитання. Такі відмінності показують, що труднощі перекладу слід визначати на рівні конкретної одиниці та її функції, а не через загальне уявлення про віддаленість культур.

### 3.2.6 Межі кількісного аналізу та критерії оцінювання

Числовий опис може доповнювати перекладознавче дослідження, якщо чітко визначено одиниці й правила кодування. Для цього матеріалу доцільно було б спочатку встановити перелік смислових фрагментів, а потім окремо позначити лексичні, граматичні та культурні зміни. Тоді одна одиниця могла б мати кілька ознак, і загальна кількість ознак не дорівнювала б кількості фрагментів. Інший можливий підхід – обрати для кожного фрагмента лише провідну трансформацію. Важливо застосовувати один принцип послідовно, а не змішувати різні способи підрахунку.

Одна зміна назви може мати більший культурний наслідок, ніж кілька перестановок службових слів. Заміна Wellerman на «підмогу» впливає на історичну локалізацію всього приспіву, тоді як природний український порядок слів часто не змінює сюжету. Так само один неточний термін може створити предметну помилку, а кілька описових відповідників — зберегти значення. Тому кількість трансформацій не може бути мірою втрат або показником художньої вартості. Вона характеризує спосіб мовного переоформлення, якщо його описано послідовно.

Для змістового оцінювання доцільно перевіряти, чи залишено основні учасники, дії та відношення між ними. У «Щедрику» це птах, господар, господарство й побажання. У «Wellerman» — судно, екіпаж, кит, постачання й тривале протистояння. Локальна зміна може бути допустимою, якщо не руйнує необхідного зв'язку. Однак часовий перехід або взаємна зміна ролей у буксированні мають аналізуватися

докладніше, оскільки забезпечують розвиток оповіді.

Культурне оцінювання зосереджується на походженні, жанровій належності та специфічних образах. Воно не вимагає зберегти кожну форму буквально. Натомість потрібно встановити, чи може слухач відновити значущу культурну відсилку. Для назви «Щедрик» така можливість залишається навіть без перекладу. Для «підмоги» вона залежить від інформації поза піснею. Для «чорнобрової» дружини в наявному порівнянні відповідник фольклорного епітета вже не відновлюється з тексту, хоча позитивна характеристика збережена.

Мовна природність охоплює зрозумілий синтаксис, прийнятну сполучуваність і доречний стиль. Вона не означає повної відмови від поетичної інверсії або незвичного образу. Проте такі рішення мають працювати як художні засоби, а не виникати через випадкове пристосування до рими. В англійській версії «Щедрика» варто окремо оцінювати інверсію в рядку про монети; в українській — формули «як з китом буде все» та «їх тягло». Їхня стислість не усуває питання про точність і ясність.

Виконавське оцінювання потребує перевірки слів у музиці. До нього належать розподіл наголосів, можливість вимовити сполучення приголосних, довжина голосних і відповідність смислових пауз музичним. Цей рівень можна досліджувати через запис виконання, але саме існування запису ще не доводить оптимальності перекладу. Виконавець здатен пристосувати фразування або вимову до складного тексту. Тому важливо розрізняти факт виконання й ступінь зручності, який потребує більш систематичного спостереження.

Прагматичне оцінювання перевіряє спрямування висловлювання. Переклад має дозволяти розпізнати, коли звучить побажання, наказ, надія або повідомлення. У досліджуваних версіях цей рівень загалом підтриманий. Проте оцінні додавання можуть змінювати тон: «дива» посилюють святковість, «честь» морально пояснює капітана, «на зло» персоніфікує кита. Саме ці деталі показують, що прагматична близькість є складнішою за просте

збереження позитивної або драматичної емоції.

Таким чином, аналіз перекладних версій «Щедрика» та «Soon May the Wellerman Come» показав, що народна пісня функціонує як поєднання словесного змісту, музичної організації та культурного досвіду. Переклад для виконання змінює спосіб доступу до цього поєднання: частина значень передається прямо, частина переоформлюється, а частина потребує пояснення. Тому адекватність доцільно встановлювати через співвідношення конкретних збережень і втрат, зважаючи на мету іншомовної версії.

У перекладі «Щедрика» збережено основний обрядовий сюжет, звернення до господаря, образ приплоду та спрямування до добробуту. Українська назва залишає впізнаваний слід походження, а кільцевий повтор підтримує композиційну відповідність. Водночас культурна конкретика передається нерівномірно. Значення «товару» потребує контекстуального уточнення, міра багатства замінюється загальнішим образом, а фольклорний епітет «чорноброва» поступається новому порівнянню. Позитивна оцінка зберігається краще, ніж її етнокультурна форма.

Українська версія «Wellerman» відтворює розвиток морської оповіді, надію на прибуття постачання й незавершеність боротьби. Перекладна назва «Підмога» швидко пояснює функцію очікуваного прибуття, але усуває безпосередню відсилку до Веллерів. Спеціалізований процес у приспіві узагальнено, професійний код капітана переосмислено через честь, а окремі часові й причинні зв'язки спрощено. Буквальне тлумачення «right whale» створює предметну неточність, яку необхідно відрізнити від функціонально вмотивованої адаптації.

Найстійкіше в обох перекладах збережено основні комунікативні дії: побажання благополуччя, запрошення до взаємодії, очікування допомоги та підтримку учасників. Адаптації потребували культурно марковані назви, фольклорні епітети й професійні формули. Втрати стосуються передусім історичної локалізації, окремих матеріальних деталей та способу образного представлення. При цьому збереження прагматичного спрямування

не є доказом однакового емоційного впливу на різні аудиторії. Такий вплив може бути встановлений лише в окремому дослідженні рецепції.

Перекладацькі трансформації виявилися взаємопов'язаними. В одному фрагменті можуть одночасно поєднуватися скорочення, додавання, зміна синтаксису та образна заміна. Тому їхній кількісний розподіл залежить від обраної процедури кодування. Кількісний опис цього невеликого матеріалу не становить статистичного доказу загальних закономірностей. Для подальшого кількісного дослідження необхідно визначити одиницю, правила роботи з повторами та спосіб розмежування категорій.

Культурне посередництво не обмежується словами, які звучать у пісні. Назва, опис публікації й короткий вступ можуть відновлювати відомості про жанр і походження, не перевантажуючи співаний текст. Проте цей ресурс має межі: він доповнює культурну інформацію, але не усуває неточності всередині перекладу. Відповідальне представлення народної пісні передбачає чітке називання того, чи йдеться про переклад вихідного сюжету, вільну адаптацію або новий текст на відому мелодію.

Перспективними є розширення корпусу перекладних версій, зіставлення тексту з музичними акцентами та дослідження слухацького розуміння культурних маркерів. Окремого аналізу потребує вплив цифрового оформлення на атрибуцію походження пісні. На матеріалі розглянутих випадків можна стверджувати, що переклад підтримує міжкультурний контакт тоді, коли поєднує доступність виконання з можливістю впізнати вихідну традицію й не приховує семантичних компромісів за загальною оцінкою співучості.

### **Література**

Аккурт, В., Прокопенко, О. та Пастир, Р., 2020. Особливості та проблеми перекладу англomовної пісні українськими відеоблогерами. Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. 31, с. 7–22. DOI: 10.24195/2616-5317-2020-31-1 .